

Döden online

– om minnesplatser och sörjande på nätet

Det saknas forskning inom fältet virtuell tanatologi, konstaterar Anna Haverinen i sin avhandling. Denna brist började hon åtgärda i sin magisteruppsats 2007 och fortsatte sedan i sin doktorsavhandling i digital kultur vid Åbo universitet. Resultatet är *Memoria Virtualis – death and mourning rituals in online environments* (2014).¹ I avhandlingen använder Haverinen virtuell etnografi som infallsvinkel och metod för att nå förståelse av vad virtuellt sörjande är och varför folk sörjer online. Anna Haverinen har sin forskningsbakgrund i antropologi, museologi och arkeologi, ämnen som lite oväntat fört med sig ett intresse för virtuell teknologi.

Tanatologi, läran om döendet och döden, i kombination med virtuell teknologi och internet förändrar praktiker och ritualer kring sörjande och död. Detta visar Haverinen genom exempel från en handfull nätsidor som upprätthålls i form av minnesplatser där sörjande människor kan skapa personliga sidor för de döda, den finska sajten *Syntyä kynttilä* där sörjande kan tända virtuella ljus till minne av de bortgångna, bloggar skrivna av personer i sorg, minnesplatser i onlinespelet *Second Life* och *World of Warcraft*, Facebookprofiler och -grupper. Hon skapar också ett par egna minnesplatser på nätet för sin far, han gick bort när hon själv var tre år gammal. Under forskningens gång begår en av hennes vänner självmord och hon får uppleva hur det är att vara en av de sörjande på Facebook från ett inifrånperspektiv. Dessa två personliga erfarenheter av sörjande på nätet använder hon autoetnografiskt i sin forskning.

I materialet, som tillkommit 2007–2013, ingår även tre nätenkäter med 153 respondenter och

38 längre intervjuer gjorda via e-post och i *Second Life*. De personer som deltagit i studien kommer till största delen från Finland, USA och Storbritannien.

Haverinens huvudsakliga forskningsfråga är ”varför praktiseras dödsritualer online?”, följdfrågorna lyder ”hur skapas virtuella minnesplatser i olika miljöer online?” och ”ur vilka typer av betydelse-system skapas virtuella minnesplatser?”. Det teoretiska ramverket har hon utvecklat utgående från ritualteori, hermeneutisk-fenomenologisk antropologi och diskursanalys.

Resultaten visar att sörjande och helgande av döda på internet genom virtuella minnesplatser görs som ett tillägg till de så att säga traditionella offline-ritualerna. På nätet kan de sörjande välja när, var, hur och med vem de vill dela sin förlust och sorg. De virtuella minnesplatserna fungerar som ett sätt att konstruera den dödas identitet såväl som den sörjandes. Samtidigt skapar minnesplatserna en känsla av gemenskap där varken geografi eller tidszoner behöver spela någon roll.

Utöver Haverinens forskningsresultat så bidrar avhandlingen till kunskap om hur etnografi på nätet kan göras och de problem man som forskare måste ta ställning till. Internet är inte den öppna arena man kanske lätt föreställer sig. Till exempel begränsas sökresultat på Google av geografisk plats, språk, tidigare sökningar med mera. Haverinen diskuterar dessa problem genom att visa på hur hon försökt tackla dem då hon skapat sitt material. För att bredda sitt material har hon bland annat tagit tillvara sina möjligheter till nya sökningar och

¹ Anna Haverinen 2014: *Memoria virtualis: death and mourning rituals in online environments*. Turun yliopisto, Turku. (Annales Universitatis Turkuensis B 386.)

därmed också nya sökresultat då hon befunnit sig i USA (2010) och i Storbritannien (2011).

Haverinen lyfter fram vikten av att som forskare ha en trovärdig nätprofil. Hon startade en blogg (<http://bittiavaruuteen.wordpress.com>) om sin forskning där hon presenterade sig själv på ett personligt sätt, skrev om sin forskning och bloggande om hur arbetet med avhandlingen framskred. Hon såg också till att hennes Facebookprofil skulle hittas då någon sökte på hennes namn, uppdaterade sina profilmål så att den skulle upplevas som både trovärdig och personlig. Enligt Haverinen verkade detta bidra till att flera personer svarade på hennes kontaktförsök.

Forskningsmaterialet är av känslig och personlig natur och Haverinen skriver utförligt om hur hon gått tillväga för att hennes tillvägagångssätt ska vara etiskt. Exempelvis har hon alltid bett om lov att få studera en viss minnesplats eller minnessajt, i enkäterna hade respondenterna möjlighet att välja om de ville vara anonyma eller inte. Haverinen har också googlat sig själv regelbundet, för den personliga profilen blev en viktig del av forskningsetiken då den var nästan det enda sättet för respondenterna att bilda sig en uppfattning om Haverinen som forskare och person.

Karin Sandell
